

UDK 82.09

Stručni rad

Jelena KNEŽEVIĆ (Nikšić)

Filozofski fakultet – Nikšić

POVODOM PROMOCIJE *POVIJESTI SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI* AKADEMIKA MILIVOJA SOLARA

Povijest svjetske književnosti akademika Milivoja Solara sveobuhvatni je hronološki pregled osnovnih činjenica o književnim pojavama od svjetskoga značaja. Oslanjajući se na duhovnoistorijski metod pisanja književne istorije, Geteovo shvatanje svjetske književnosti kao skupa estetski vrijednih književnih ostvarenja koja odražavaju *jedinstvo u raznolikosti* jezika i kultura svijeta, te hermeneutički pristup shvatanju odnosa djelova i cjeline, profesor Solar sačinio je istoriju književnosti kao priču koja istovremeno nudi uvid u istoriju ideja i kontinuitet razvoja književnih oblika. Zbog obilja pregledno raspoređenih relevantnih činjenica i pregnantnosti kratkih interpretativnih portreta pojedinih djela, Solarova *Povijest* prevazilazi intenciju autora da napiše priručnik za studente i za lucidnog čitaoca postaje polazište za dalja književna istraživanja.

Ključne riječi: *istorija književnosti, svjetska književnost, duhovnoistorijski metod, hermeneutički pristup*

Povijest svjetske književnosti uvaženoga akademika i profesora emeritusa dr Milivoja Solara u izdanju Instituta za crnogorski jezik i književnost sadrži više od jednoga autorskog predgovora, teorijski uvod i zaključnu elaboraciju o tome istorijskom pregledu svjetske književnosti, a onda i autorski tekst koji prati posljednje izdanje i nudi uvid u koncepcije istorije književnosti. U njima je profesor Solar, uz osnovnu intenciju knjige, postulirao kako pojam svjetske književnosti, tako i pretpostavke pisanja njene istorije. A ako bi se čitaocu to učinilo previše ili premalo, uvijek se može vratiti jednoj od najglasovitijih teorija književnosti, Solarovoj, naime – koja je za generacije studenata i đaka bila prvi susret sa književnom teorijom – tačnije, njenom poglavljju „Znanost o književnosti“, gdje je, detaljno objašnjeno što pisanje istorije svjetske književnosti podrazumijeva (2005, *Teorija*: 26–27).

Postoji, međutim, u svakoj knjizi, pa čak i stručnoj, i onaj sloj dejstva koji prevazilazi intenciju pisca i mimo njegove volje se useljava u tekst, da bi se, isto tako samostalno, realizovao u čitalačkom aktu. Ni jedna metodologija ne može to da izbjegne, jer je to ogledalo filozofskoga i životnoga stava pisca, a u slučaju profesora Solara i dugogodišnjega iskustva posredovanja stvari književnih u nastavnom akademskom okruženju.

Tako je Solarova *Povijest*, napisana iz potrebe da se sačini priručnik „nužan kako učenicima i studentima, tako i ljubiteljima književnosti“ (2007, *Leksikon*: 5), postala istovremeno sveobuhvatni pregled osnovnih činjenica o književnim pojavama od svjetskoga značaja i polazište za dalja književna istraživanja.

Sveobuhvatnost i prezentiranje osnovnih činjenica prvi su postulati Solarova historiografskog postupka i nužno upućuju na duhovnoistorijski metod koji, svoj predmet – ovđe istoriju svjetske književnosti – ne shvata kao istoriju pisaca koncentrisanu u grozdove oko činjenica iz njihova života, nego kao istoriju djela – „pustolovina ljudskog duha“ (2011, *Povijest*: 7), koje mimo svoga istorijskog statusa simultano postoje, ili bolje reći traju, u svakom vremenu, pa i u našem, odnosno kao kontinuitet uspjelih estetskih odgovora na izazove date istorijske stvarnosti.

Mnogostruko svjesna dvadesetovjekovnih teorijskih pomaka, Solarova *Povijest svjetske književnosti* paralelno prati istoriju ideja i kontinuitet razvoja književnih oblika. Ona je istorija slike svijeta uobličene u raznorodne, istorijski i žanrovski markirane, karakteristične izražajne forme. I kao takva ona nudi hronološki slijed estetski vrijednih djela svih vremena i naroda i njihovih pisaca, odnosno, s druge strane, svjedočanstvo – sačinjeno od kratkih, pregnantnih analiza pojedinačnih djela – o postojanju jednog skupa književnih ostvarenja u kojima se ogledaju suštinske vrijednosti čovječanstva.

Takvo shvatanje svjetske književnosti – koje podrazumijeva univerzalne estetske i moralne kriterijume – utemeljio je Gete, anticipirajući modernu percepciju književnosti svijeta kao *jedinstva u raznolikosti* jezika i kultura koje su se zbližile upoznavanjem i prevođenjem, i u tom upoznavanju otkrile zajedničke osnove i pretpostavke svoga duhovnog razvitka.

Književnost svijeta obilježena je, dakle, neminovnošću uticaja, ali i tipološkim analogijama, sličnostima koje su pisane tvorevine duha različitih naroda obilježile ne posredstvom naknadnih uticaja nego apriornim dejstvom sličnih socioloških i istorijskih razvojnih pretpostavki.

Duhovnoistorijski pristup pisanja književne istorije podrazumijeva najprije sagledavanje tih zajedničkih razvojnih pretpostavki književnosti, zajedničkih imenitelja koji svjetsku književnost određuju kao jedinstveni okvir. Evo najvažnijih od njih koje podrazumijeva Solarova *Povijest*:

- zajedničko iskustvo hebrejske i grčko-rimske antike, relevantno prije svega za evropski kulturni krug koji je, ipak, znatno širi od granica današnje ujedinjene Evrope;
- metafizičko, monoteističko, a za evropski kulturni krug i prevashodno hrišćansko shvatanje svijeta (kulturna istorija Evrope i Bliskog istoka neodvojiva je od istorije hrišćanstva, kako u njenim brilijantnim ostvarenjima, tako i najmračnijim poglavljima);
- mjerilo ukusa kakvo je odnjegovala evropska klasika – shvaćena u širem značenju toga pojma od prosvjetiteljstva i Vinkelmanovih ideala do grekomanije prvog talasa romantizma – klasika koja je, očigledno, imuna na moderne i postmoderne potrebe, a koja je i u najužoj vezi sa idejom estetskog vaspitanja čovječanstva na idealima mjere i prevladavanja nagonskog, tamnog i neobjašnjivog ljudskog poriva;
- odlika velike književnosti svih vremena da traje, odnosno da jednako ubjedljivo govori novim generacijama, pridobijajući ih, ako ne za svoje viđenje svijeta, onda svakako za korpus univerzalnih ljudskih vrijednosti.

U tako određenom duhovnoistorijskom okviru konkretni historiografski poduhvat realizuje se kao izbor istoričara, Solarovim riječima „izbor djela u kakvima se zrcali temeljno iskustvo vrijedne književnosti“ (2007, *Leksikon*: 1).

Slijedi pregledno raspoređivanje relevantnih književnih činjenica koje osvjetljavaju i upotpunjuju zadati okvir. Tako nam se svako poglavlje Solarove istorije književnosti svijeta otvara kao nova zaokružena cjelina, obrađena u dijelovima do finisa. Poput epskog pjesnika širokog zamaha i pretendujući na objektivnost (svjestan da je ona uvijek relativna!), autor pridružuje istorijskom trenutku književne pojave koje je taj trenutak iznjedrilo – stvaraće i djela različitih kulturnih krugova. Jednako detaljno u antici, renesansi i postmodernoj, ne žureći ka nekakvom finalnom zaključku, budući da se njegov cilj – istoriopisanje – ispunjava u svakom poglavlju, u svakoj tački njegovog kretanja. Na podgoričkoj promociji *Povijesti*, u oktobru ove godine, profesor Solar rekao je da je ovakvu istoriju jedino i moguće napisati kao priču. A epska raspričanost je, vjerovatno, i razlog tome, što autor – po žanrovskoj srodnosti – znatno više pažnje u dijelovima posvećuje epskim vrstama, pogotovo romanu (čemu razlog dijelom, svakako, leži i u dominaciji te književne vrste od druge polovine 19. vijeka). Uz sklonost ka epskom tu je i metodološko ograničenje duhovnoistorijske historiografije, koje kod Solara, istina, ne isključuje pominjanja pjesnika i pjesništva, ali svakako ide na uštrb detaljnijeg predstavljanja pjesničkih ostvarenja sa aspekta umjetničkih individualnosti pjesnika – za koju, u krajnjoj liniji, i prostor manjka.

Treći korak duhovnoistorijskog metoda je estetska interpretacija sa neizbježnim kritičkim suđenjem i zaključcima, koja dijahronijskoj poziciji književne pojave pridružuje njeno sinhrono važenje, te u pojedinačnom uočava obilježja opšteg – u sadržinskom, formalnom i vrijednosnom smislu, potvrđujući djelu mjesto u jedinstvenoj cjelini svjetske književnosti, a time, na koncu, i postojanje same cjeline.

Istina je cjelina, drži se Hegela profesor Solar, ali cjelina se sastoji od dijelova i tek pažljivo razmatranje dijelova omogućava nam njeno razumijevanje. Tako se u raspoređivanje činjenica unutar zadatoga duhovnoistorijskog okvira, uklapa osnovni hermeneutički stav te knjige, da se u pojedinostima ogleda „bar nešto od opšteg uvida u cjelinu“, što vidimo tek kad svim pojedinostima pridemo na isti način, uvažavajući – mimo svih razlika – njihovu istorijski i vrijednosno ravnopravnu poziciju. Od cjeline ka pojedinostima, pa nazad ka sagledavanju cjeline, ili od hronologije preko interpretacije nazad ka pozicioniranju u hronologiji.

Iako interpretira, Solarova *Povijest svjetske književnosti* ne nameće dominantno ni jedan interpretativni metod. Ona samo nudi dovoljno činjenica o svakom od književnih djela da „kao početna orijentacija“ rafinira čitaoca za „razumijevanje i dalje proučavanje književnosti“ (2011, *Povijest*: 7), ili, još preciznije, da isprovocira misao za mogućnost imanentne književne analize, tumačenja djela na osnovu samoga teksta.

Nije moguće čitati ono čega u tekstu nema, ali ponekad nije moguće čitati ni sami tekst – kad miriše na memlu i prašinu vjekova – sve dok neka dragocjena iskra ne razbuktat znatiželju duha. Solarovi prikazi djela svjetske književnosti sadrže tu neophodnu provokaciju koja znatno nadilazi prvobitnu namjeru autora da đacima olakša, a pasionirane ljubitelje pisane riječi pridobije za najbolja djela.

„Volio bih da mi čitatelji 'ne povjeruju na riječ', piše Solar, „nego da ih knjiga potakne na usporedbe, provjere i nadopune, možda i u posve drugačijim okvirima“ (2011, *Povijest*: 7).

Za razliku od književnoga kritičara ili tumača koji prezentuje svoju istinu o djelu, argumentuje je i brani činjenicama iz teksta ili van njega, akademski nastavnik književnosti ima obavezu da predoči što više aspekata i vizura teksta, ali, preko toga, da svoje slušaoce podstakne da umjesto pasivno receptivnih primalaca, sami postanu tragači – za sopstvenim književnim istinama mnogoliko kristalizovanim u pisanoj riječi proteklih vjekova.

Utoliko svaka – „moja, naša i svjetska“ (2011, *Povijest*: 11), pa i Solarova istorija književnosti – iznevjerava, ali i prevazilazi nužno ograničenu namjeru svog autora.

Literatura

- Solar, Milivoj (2011) – *Povijest svjetske književnosti*. Podgorica: ICJK.
- Solar, Milivoj (2011) – *Kritika relativizma ukusa*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Solar, Milivoj (2007) – *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Solar, Milivoj (2005) – *Retorika postmoderne*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Solar, Milivoj (2005) – *Teorija književnosti*. XX izdanje. Zagreb: Školska knjiga.

Jelena KNEŽEVIĆ

ON THE OCCASION OF PROMOTION OF THE *HISTORY OF WORLD LITERATURE* BY MILIVOJ SOLAR

History of World Literature by Milivoj Solar is a comprehensive chronological overview of the basic facts about the literary phenomena of global significance. Relying on the spiritual-historical method of writing literary history, Goethe's view of world literature as a set of aesthetically valuable literary works that reflect the *unity in the diversity* of languages and cultures of the world, and the hermeneutic approach to understanding the relationship between the parts and the whole, Professor Solar wrote the history of literature as a story that offers an insight into the history of ideas and the continuity of the development of literary forms at the same time. Thanks to the abundance of clearly arranged relevant facts and short interpretive portraits of individual works, Solar's *History* transcends the author's intention to write a guide for students and becomes, for lucid readers, a starting point for further literary research.

Key words: *history of literature, world literature, spiritual-historical method, hermeneutic approach*